Вступ до ЄЗЕКІЇЛА

Єзекіїл, чиє ім'я означає «Бог зміцнює», був сином священика. Його було виведено в полон з Єрусалиму разом із понад 10 000 інших євреїв під час другого переселення Навуходоносором у 597 році до н.е. – за одинадцять років до остаточного зруйнування міста. Він оселився у власному домі в маленькому селі Тел-Абіб на березі річки Кебар, царського каналу Навуходоносора. Через п'ять років полону (у 592 році до н.е.) він був покликаний Богом бути пророком – очевидно, у віці 30 років (1:1). Через п'ять років після цього він втратив дружину (24:16–18). Його пророче служіння тривало 22 роки і відбувалося паралельно зі служінням Єремії (який залишився в Палестині та проповідував тим євреям, які ще не були виведені в полон) і Даниїла (який потрапив у Вавилон в перші роки вигнання). Пророки Аввакум і Софонія також були сучасниками Єзекіїла.

Зміст

1 – 32 Пророцтва засудження, суду та загибелі

Покликання Єзекіїла (1 – 3); засудження Юди (4 – 24); засудження сусідніх язичницьких народів – Аммона, Моаба, Едома, Филистії, Тира, Сидона та Єгипта (25 – 32)

33 – 48 Пророцтва про майбутню надію, спасіння та відновлення

Викуплення/відновлення Ізраїлю (33 – 39); відбудова храму (40 – 48).

Головна тема

Оскільки частина Божого народу була вже в полоні, а решта мала незабаром потрапити туди, проповіді Єзекіїла мали на меті визначити причину полону – гріх – і запропонувати Божі благословення в майбутньому. Перша половина книги (розділи 1 – 24) передує остаточному зруйнуванню Єрусалиму в 586 році до н.е. і попереджає про невідворотність прийдешнього суду над Божим народом. Залучивши й навколишні народи до заслуженого покарання (розділи 25 – 32), останні розділи (33 – 48) передрікають відновлення та прощення для розкаяного залишку народу. Пророцтва про Божий суд і відновлення передаються здебільшого через наголос на суверенній владі Бога. Його володарювання над всесвітом знову і знову повторюються у виразі (вживаному понад 65 разів) – «І пізнають, що Я – Господь».

Спеціальний розділ

ТИР У ПРОРОЦТВІ 5

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ 13

ЄЗЕКІЇЛ

1:1 аЗа масоретським текстом, Септуагінтою і Вульгатою; в сирійських перекладах і Таргумі – *Боже видіння*.

1:3 аАбо *вавилонців*, і так впродовж усієї книги

[1:1–18] По всьому світу повідомлялося про сотні випадків спостережень НЛО, історій про викрадення людей інопланетянами та нібито спілкування з позаземними формами життя. Але попри різноманітні дивовижні твердження не було виявлено жодного законного доказу існування іншого життя в космосі. Та попри брак доказів, захоплення людства інопланетянами, НЛО та позаземним життям, здається, лише зростає з кожним роком.

Як доказ цього зростаючого захоплення, було висунуте припущення, що біблійний пророк Єзекіїл також бачив інопланетний космічний корабель. Та чи справді Єзекіїл бачив космічний літальний апарат, яким керували інопланетяни? Ні, Єзекіїл не бачив інопланетного корабля. Але як тоді пояснити його видіння? Якщо зазирнути в пророчу книгу Єзекіїла, стає зрозуміло, що він і справді бачив деякі дивні речі. Швидке прочитання цього розділу не лишає сумнівів, що Єзекіїл бачив «велику хмару, що неслася, і вогонь» (вірш 4), подоби чотирьох живих істот посеред вогню (вірш 5), колесо на землі поблизу живих істот (вірш 15), і обідки коліс, повні очей (вірш 18), серед багатьох інших речей.

Але після невеликого дослідження біблійного оповідання стає зрозуміло, що писання та видіння Єзекіїла були апокаліптичними за своєю природою – дуже схожими на писання Даниїла та Івана в Книзі Об'явлення. Описані Єзекіїлем видіння стосуються небесних, духовних істот, а не «позаземних форм життя». Порівнюючи опис живих істот у Єзекіїла з описом живих істот, які оточують престол Бога в Об'явлення 4, можна швидко зрозуміти, що сцени, свідками яких були Єзекіїл, Іван, Даниїл та інші натхненні біблійні автори, були видіннями Бога та Його духовного небесного воїнства.

Як ще один доказ цього факту, наприкінці цього розділу, після опису «подоби людини» на престолі, Єзекіїль написав: «Це видіння подоби Господньої слави» (1:28). Потім, через кілька віршів у розділі 2, та сама особа сказала Єзекіїлу: «Людський сину, Я тебе посилаю до синів Ізраїля, до бунтівних народів, що збунтувалися проти Мене» (2:3). Єзекіїл цілком розумів, що це Господь розмовляв з ним і то було видіння духовних істот (а не зустріч із прибульцем із космосу). Іронічно, що Єзекіїл розумів своє видіння як покликання і послання від Бога, а через 2500 років після цього видіння сучасні мисливці за НЛО хочуть «перетлумачити» те, що тоді побачив Єзекіїл. Тут слід поставити просте запитання: хто міг би краще знати, що він бачив – Єзекіїл чи сучасний «мисливець за інопланетянами», який вірить в існування НЛО, незважаючи на приголомшливу нестачу доказів? У запитанні вже міститься відповідь.

Єзекіїл не бачив НЛО. Йому був даний особливий привілей – почути Боже покликання через дивовижне видіння небесного воїнства. Його опис того видіння ідеально узгоджується з іншими апокаліптичними текстами в книгах Даниїла та Об'явлення. Тож тим, хто шукає давно відсутні докази існування інопланетян і НЛО, доведеться шукати їх деінде, але не в Книзі Єзекіїла.

1:20 аЗа Септуагінтою і Вульгатою. Буквально – *дух живої істоти*.

1:21 аЗа Септуагінтою і Вульгатою. Буквально – *дух живої істоти*.

1:22 аЗа масоретським текстом; в Септуагінті, Таргумі та Вульгаті – *живих істот*.

5:7 аЗа масоретським текстом, Септуагінтою, Таргумом і Вульгатою; в багатьох єврейських манускриптах і сирійських перекладах – *але чинили* (пор. 11:12).

5:15 аВ Септуагінті, сирійських перекладах, Таргумі та Вульгаті – *ти будеш*.

11:24 аАбо Вавилону, і так впродовж книги.

[12:8–13] *Дивіться Єремії 32:1–5 стосовно цього дивовижного пророцтва.*

[13:1 і далі] Християни мають божественний обов'язок захищати віру як серед «своїх по вірі», так і серед інших людей у світі. Це справді трагічно, коли так звані «послідовники Христа» відстоюють небіблійні ідеї, які виникають «від свого серця» (вірші 2, 17), «говорять марноту і бачать брехню» (вірш. 8), і тому зводять Божий народ виявляти Йому непокору (вірш 10).

13:18 аЗа Септуагінтою і Таргумом; буквально *над усіма суглобами Моїх рук*; у Вульгаті – *під кожним ліктем*.

[14:14] Пишучи наприкінці VI століття до нашої ери, Єзекіїл вважав Ноя, Даниїла та Йова реальними історичними особами. Пророче служіння Єзекіїла припало на перші роки служіння Даниїла, але Ной та Йов жили більш ніж за 1500 років до нього.

16:43 аЗа Септуагінтою, сирійськими перекладами, Таргумом і Вульгатою; в масоретському тексті – *була засмучена Мною*.

16:50 аУ Вульгаті – *як ти побачив*; в Септуагінті – *як він побачив*; у Таргумі – *як було Мені відкрито*.

16:57 аВ масоретському тексті, Септуагінті, Таргумі та Вульгаті – *Сирії*; в багатьох єврейських манускриптах і сирійських перекладах – *Едома*.

17:7 аЗа Септуагінтою, сирійськими перекладами і Вульгатою; в масоретському тексті та Таргумі – *один*.

17:21 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в багатьох єврейських манускриптах і сирійських перекладах – *відбірні воїни*; в Таргумі – *сильні*; Септуагінта опускає *І всі його втікачі*.

18:17 аВ масоретському тексті, Таргумі та Вульгаті – *бідного*; в Септуагінті – *беззаконня* (пор. вірш 8).

[18:20] Багато людей, які сьогодні вважають себе християнами, сприйняли ідею, що люди вже народжуються грішними. Вони вважають, що гріх можна успадкувати від попередніх поколінь і що кожна людина, навіть немовля, заслуговує на смерть через свою гріховну природу. Однак Біблія ніде не навчає такої доктрини. Таким чином, коли атеїсти та скептики хапаються за це хибне тлумачення Святого Письма, вони правильно наполягають на тому, що таке вчення суперечить природі Бога Біблії.

Один відомий атеїст написав стосовно смерті Христа на хресті так:

> Крім того, я повинен вірити, що та агонія була необхідна для загладжування попереднього злочину, який мене не стосується, гріха Адама… Таким чином, моя власна провина в цьому питанні вважається «первісною» і неминучою. Однак я все ще маю вільну волю, щоб відхилити цю пропозицію викуплення[1].

Він зробив правильний висновок, що такий постулат «заперечує моральне та розумне переконання в тому, що діти невинні в гріхах своїх батьків»[2]. Інший відомий атеїст також висловив свою думку щодо цього: «Гріх Адама і Єви, як вважають, передавався по чоловічій лінії – через сперму, згідно з ученням Августина. Що то за етична філософія, яка засуджує кожну дитину, навіть ще до її народження, на успадкування гріха далекого предка?»[3]

Ці автори дійшли правильного висновку, що бог, який засуджує дітей через те, що вони успадкували гріхи своїх предків, був би несправедливою істотою, негідною поклоніння. Однак Біблія представляє Бога не жорстоким і несправедливим тираном. Навпаки – Біблія однозначно заявляє, що діти не успадковують гріхи чи провину своїх предків, про що Єзекіїль і написав тут у 18:20. Було неодноразово і безсумнівно доведено, що Біблія ніколи не вказує на те, що діти успадковують гріх або провину від своїх батьків[4] або зазнають будь-якого духовного покарання внаслідок гріхів своїх батьків[5]. Хоча діти часто страждають від фізичних наслідків неправильного вибору своїх батьків, наприклад, коли п'яний батько жорстоко поводиться зі своїми дітьми, але ці діти не несуть будь-яку духовну провину свого батька і не успадковують будь-який гріх своїх батьків.

Цілком зрозуміло таке несприйняття скептичною спільнотою істоти, яка засуджувала б невинних немовлят на пекло в покарання за гріхи їхніх батьків. Однак правильне тлумачення Біблії показує, що це не так. Хоча й прикро, що багато релігійних конфесій хибно навчали такої доктрини, але їхнє хибне вчення з цього приводу та прийняття скептиками цього фальшивого вчення як правильного тлумачення Біблії не можуть бути використані як законні аргументи проти характеру Бога Біблії.

[18:23, 32] Завдяки Своїй любові та співчуттю, досконалий, безкінечний Бог хоче, щоб усі люди чинили праведно, щоб спастися та уникнути вічного покарання. Дивіться 1 Тимофія 2:4; 2 Петра 3:9.

19:7 аВ Септуагінті – *Він стояв нахабно*; в Таргумі – *Він знищив його палаци*; у Вульгаті – *Він навчився залишати вдовами*.

19:10 аЗа масоретським текстом, сирійськими перекладами і Вульгатою; в Септуагінті – *як квітка на гранатовому дереві*; в Таргумі – *на твою подобу*.

20:6 аВихід 3:8

20:11 аЛевіт 18:5

20:13 аЛевіт 18:5

20:15 аВихід 3:8

20:21 аЛевіт 18:5

20:29 аБукв. *Високе місце*

21:2 аЄвр. *Негев*

22:24 аЗа масоретським текстом, сирійськими перекладами та Вульгатою; в Септуагінті – *не полита*.

22:25 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в Септуагінті – *князів*; в Таргумі – *книжників*.

23:4 аБукв. *Її власна скинія*

bБукв. *Моя скинія в ній*

[23:23] Біблія знову і знову демонструє історичну точність, посилаючись на стародавні місця та народи у своєму оповіданні, не допускаючи неточностей. Ця властивість Біблії неодноразово підтверджувалася протягом століть.

24:14 аВ Септуагінті, сирійських перекладах, Таргумі та Вульгаті – *судитиму*.

26:7 аЄвр. *Небухадреззар*, і так у всій книзі.

ТИР У ПРОРОЦТВІ

Пророче послання Єзекіїла доволі просто вмістити в точні часові рамки. У другому вірші першого розділу пророк зазначив, що його видіння та пророцтва почалися на «п'ятому році відселення царя Єгоякіна». Початком цього полону фактично одностайно прийнято вважати 597 рік до н.е., коли відбулася друга депортація євреїв з Юди до Вавилону, яка детально описана в 2 Царів 24:10–20. Однак про цю депортацію записано не лише в біблійному оповіданні, але й у стародавніх халдейських записах[6]. Оскільки видіння Єзекіїла почалися через п'ять років після початку депортації, то можна точно встановити початок його пророчого служіння – 592 рік до н.е. Пророк надає й інші конкретні дати, наприклад 7-й рік (20:1), 9-й рік (24:1), 11-й рік (26:1) і остання дата вказана як 27-й рік (29:17).

Завдяки точно встановленій системі датування, яку Єзекіїл вирішив використати для своїх пророцтв, дата його пророцтва про місто Тир у 26-му розділі може бути точно встановлена як 586 рік до н.е. – «на одинадцятий рік» після 597 року до н.е.

МІСТО ТИР

Згідно з історичними даними, фінікійське місто Тир, розташоване на східному березі Середземного моря, було одним із найдавніших і процвітаючих міст в історії. Геродот, відомий як батько сучасної історії, жив і писав свої твори приблизно між 490 і 425 роками до н.е.[7]. Відвідуючи храм Геракла в Тирі, Геродот запитав про вік храму, на що мешканці відповіли, що храм такий же старий, як «сам Тир, а Тир вже простояв дві тисячі триста років»[8]. Від Геродота ми дізнаємося, що місто вважалося надзвичайно старим.

Завдяки вигідному географічному розташуванню та зручним портам Тир став одним із найбагатших торгових міст в історії. Під час правління царя Давида та царя Соломона (приблизно 1000 рік до н.е.) цар Тира Хірам відіграв важливу роль у постачанні будівельних матеріалів для таких важливих споруд, як будинки ізраїльських царів і перший храм. У численних біблійних уривках ідеться про те, що Хірам посилав до Ізраїлю кедрові дерева, теслів, каменярів і будівельників, оскільки мешканці міста славилися вмінням рубати деревину (1 Царів 5:1–18). Крім того, вони були добре відомі своїми чудовими здібностями до мореплавства за часів Соломона. У 2 Хронік записано, що Хірам послав також кораблі та «рабів, які знали море», щоби разом зі слугами Соломона привозити золото з чужих земель (2 Хронік 8:18).

Тир мав досить цікаве і вигідне географічне розташування. Приблизно за кілометр від східного берега Середземного моря був маленький скелястий острів, на якому, швидше за все, і було засноване місто Тир. Через деякий час після заснування цього острівного міста було засновано материкове місто Тир, яке греки називали Старим Тиром[9]. Окрім вигідного географічного розташування місто пишалося чудовими оборонними перевагами. Стародавній історик Квінт Курцій Руф (праці якого датуються приблизно 50 роком нашої ери) зазначив кілька з цих оборонних аспектів, які залишилися недоторканими аж до облоги міста Олександром Македонським у 332 році до нашої ери. Стверджувалося, що сила води та вітру, які переважали з боку острівного міста, спричиняли так звану «корозійну силу хвиль», яка перешкоджала будівництву будь-якого мосту чи насипної дороги з материка[10]. Крім того, вода під міськими

мурами була «особливо глибокою», тому при будь-якому потенційному нападі облогові механізми можна було розташувати лише на нестабільній палубі корабля, а мури міста «впадали просто в море», через що неможливо було використати штурмові драбини або підібратися до міста пішки[11].

За часів Єзекіїла Тир був добре розвиненим і відомим своєю архітектурою, ремісництвом і торгівлею містом. Єзекіїл сказав про Тир, що «твої будівничі завершили твою красу» (27:4), а потім зазначив кілька різних порід деревини та імпортних матеріалів, які використовували мешканці міста (27:3–11). Пророк сказав: «Коли виходили твої товари морями, ти наситив численні народи, безліччю твого майна і твого товару ти збагатив царів землі» (27:33).

Але прибуткова торгівля Тира мало сприяла духовному стану його мешканців. Насправді, як це часто буває, накопичені містом багатства призвели до повсюдної занедбаності та духовного занепаду. Стосовно міста Єзекіїл зазначив: «Від безлічі твоєї торгівлі насиллям наповнили твоє нутро, і ти згрішив…Твоє серце піднялося вгору через твою красу, ти знівечив твою мудрість з твоєю красою… Через безліч твоїх гріхів і неправедність твоєї торгівлі ти осквернив твоє святе» (28:16–18). Серед цих гріхів пророк визначив одну особливу схильність містян, яка стала головною причиною загибелі міста: «…тому що Тир заговорив проти Єрусалима: Ага, розбиті двері народів, повернувся до мене, я буду повний, він же спустошений, через це так сказав Володар, Господь: Ось Я проти тебе, Тире» (26:2–3). Очевидно, через комерційну заздрість і жадібність Тир радів нещастям Єрусалима і сподівався скористатися цим на власну користь. Серед мерзенних видів комерційної діяльності міста работоргівля була однією з найбільш прибуткових. Пророк Йоіл зазначив, що Тир забрав людей з Юди та Єрусалиму і продав їх грекам, «щоб їх далеко відіслати з їхньої околиці» (Йоіла 4:6). Таке підле поводження з мешканцями Юди не могло залишитися безкарним.

В Єзекіїла 26:1–21 пророк згадує кілька подій, які мали спіткати Тир як покарання за його зарозумілість і нещадність. Декілька аспектів цього пророцтва заслуговують на увагу та пильний аналіз. Пророк передбачив, що: 1) багато народів виступлять проти Тиру; 2) жителі Тиру будуть убиті мечем у полі; 3) Навуходоносор спорудить облоговий вал проти міста; 4) місто буде зруйновано, а каміння, деревина та земля будуть кинуті «серед води»; 5) місто стане «сушильнею для сіток» і 6) місто ніколи не буде відбудоване.

За хронологією подій облога міста Навуходоносором почалася вже через кілька місяців після пророцтва Єзекіїла. Йосип Флавій, цитуючи «записи фінікійців», пише, що Навуходоносор «тримав Тир в облозі протягом тринадцяти років за днів Ітобала, їхнього царя»[12]. Така тривалість облоги частково пояснювалася незвичайним розташуванням міста на материку та на острові. У той час як проти материкового міста можна було б застосувати звичайну облогову тактику, острівне місто могло б легко захиститися від традиційних методів облоги. Історичні записи свідчать про те, що Навуходоносор знищив материкове місто, але облога острівного міста, «ймовірно, завершилася його номінальним підкоренням», коли Тир визнав поразку, «не допустивши ворожого війська за свої мури»[13]. Як і передрікав Єзекіїл, Навуходоносор тримав Тир в облозі й завдав великої шкоди материковому місту, але острівне місто залишилося в основному неушкодженим.

Саме на цьому етапі дискусії деякі скептики вважають пророцтво Єзекіїла невдалим передбаченням. Як сказав один скептик, «Навуходоносор і справді захопив материкове передмістя Тиру, але йому так і не вдалося завоювати його острівну частину, яка була осередком величі тирійців. Зважаючи на це, навряд чи можна сказати, що Навуходоносор повністю знищив Тир, яке Єзекіїл в образливих термінах передбачив у наведених уривках»[14]. Тож скептики, які тримаються такої лінії аргументації, наполягають на тому, що пророцтва про повне знищення Тира стосуються воєнної кампанії Навуходоносора.

Проте, якщо уважніше придивитися до тексту, стає зрозуміло, що таке тлумачення є хибним. На початку пророцтва Єзекіїл виголосив, що «багато народів» виступлять проти Тиру (26:3). Потім він назвав ім'я Навуходоносора і заявив, що «він» побудує облоговий вал навколо міста, «він» уб'є його мешканців мечем і зробить багато чого іншого (26:7–11). Однак у 26:12 використаний займенник змінюється з однини «він» на множину «вони». Саме з 12-го віршу і далі Єзекіїл передрікає, що «вони» поскидають каміння та будівельний матеріал Тиру «у воду» (краще це передано в перекладі І. Огієнка). Зміна займенників у цьому контексті має надзвичайно важливе значення, оскільки вона змінює суб'єкт дій, про які йдеться, з Навуходоносора (він) назад до багатьох народів (вони). Скептики чомусь не визнають цю зміну та помилково приписують повне знищення Тира зусиллям Навуходоносора.

Крім того, Єзекіїл добре знав про те, що Навуходоносору не вдалося знищити місто. Через шістнадцять років після свого першого провіщення, на 27-му році полону Єгоякіна (приблизно у 570 році до н.е.), він написав: «Людський сину, Навуходоносор, цар Вавилону, змусив свою силу служити великою послугою проти Тиру, усяка голова лиса і всяке рамено оголене, і не було для нього та його сили винагороди від Тиру за послугу, якою служили проти нього» (29:18). Отже, щодо пророцтва про Тир, яке стосується дій Навуходоносора, принаймні два його аспекти виповнилися (облоговий вал і вбивство мешканців «у полі»).

Стосовно передбачення про «багато народів», які виступлять проти Тиру, історичні записи повідомляють про таке сум'яття та війну проти славетного міста, що пророцтво Єзекіїла, здається, навіть применшує факти. Після нападу Навуходоносора місто спіткав «період великої депресії», і близько 538 року до н.е. місто було асимільовано до Перської імперії[15]. У 392 році до н.е. «Тир приєднався до війни між персами та Евагором Кіпрським», під час якої фараон Єгипту «взяв Тир штурмом»[16]. Через шістдесят років, у 332 році до н.е., Олександр Македонський взяв Тир в осаду і знищив його (подробиці дивіться у розділі нижче). Насправді Вавилон, Сирія, Єгипет, Рим, Греція, Вірменія та Персія представляють лише вибірку «багатьох народів», які брали участь в остаточному знищенні Тира. Таким чином, пророцтво Єзекіїла про «багато народів» залишається беззаперечною історичною реальністю.

ОЛЕКСАНДР МАКЕДОНСЬКИЙ І ТИР

Історична розповідь про відносини Олександра Македонського з Тиром додає ще одну важливу деталь до пророцтва Єзекіїла. До 333 року до нашої ери пророцтво Єзекіїла про те, що Тир буде знищений, а його каміння та інший будівельний матеріал вкинуті у воду, ще не збулося. Але незабаром ця ситуація мала змінитися. Стародавній історик Діодор Сицилійський, який жив приблизно у 80 – 20 роках до н.е., багато писав про те, як молодий грецький завойовник обійшовся з Тиром. Саме з його оригінальної праці походить більша частина наступної інформації про знищення Тира[17].

Підступивши до Тира, Олександр заявив, що хотів принести особисту жертву в храмі Геракла в острівному місті. Очевидно, через те, що тирійці вважали свій острівний притулок практично неприступним – його стіни прикривали бойові машини, а швидкоплинна вода під міськими мурами слугувала ефективним бар'єром від нападу з суші – вони відмовили йому в проханні. Отримавши відмову, Олександр негайно почав розробляти план облоги та завоювання міста. Він поставив завдання побудувати сухопутний міст або насип (Діодор називає цю споруду «мол») від материкової частини міста до острівної. Як пише Діодор, «він негайно наказав зруйнувати те, що називалося Старим Тиром, і кілька десятків тисяч людей перенесли ці камені, щоб побудувати мол»[18]. Курцій Руф зазначив: «Була доступна велика кількість каменю від руйнування Старого Тиру»[19]. Ця безпрецедентна тактика стала для тирійців абсолютною несподіванкою. Флемінг зазначив: «У минулі часи місто показало себе майже неприступним. Не дивно, що обрана Олександром тактика не була передбачена, оскільки в анналах ведення війни не було жодного такого прецеденту»[20]. І все ж, хоча ця тактика й була безпрецедентною з воєнної точки зору, але саме цього можна було б очікувати з опису знищення Тира, виголошеного Єзекіїлем за сотні років до дій Олександра. Материкове місто було зруйноване, а все його каміння, деревина та земля були кинуті в море.

Незважаючи на те, що тирійці були заскочені зненацька, вони не розгубилися, адже вважали зусилля Олександра марними. Вони скористалися своєю перевагою на морі й з усіх боків нападали на його воїнів із човнів, оснащених катапультами, пращниками й лучниками. Ця тактика виявилася доволі ефективною і в результаті багато воїнів Олександра було вбито. Але він теж не сидів, склавши руки, – він зібрав власний флот із кораблів із сусідніх міст і зумів нейтралізувати ефективність тирійських кораблів.

З прибуттям морського флоту Олександра роботи з побудови сухопутного мосту значно пришвидшились. Але коли роботи вже наближалися до завершення, шторм пошкодив велику частину молу. Але Олександр відмовився відступати і відновив пошкоджену конструкцію. У відчаї тирійці послали підводних нирців, які прикріпляли гаки до каменів і дерев молу, чим завдавали значної шкоди та перешкоджали його будівництву[21]. Однак всі зусилля тирійців не змогли зупинити армію Олександра, і врешті-решт насипний міст з'єднав відстань від материкового міста до острівного. Величезні облогові машини обстрілювали мури Тира. Опис тієї битви Діодором є одним із найяскравіших описів битв у стародавній історії. Згодом тирійці зазнали поразки, мури міста було пробито, і війська Олександра увійшли в місто та спустошили його. Більшість чоловіків Тиру було вбито у вуличних боях. Діодор записав, що приблизно 2000 «боєздатних» чоловіків були розіп'яті, а близько 13 000 тих, що не приймали участі в боях, були продані в рабство[22]. [Інші історики оцінюють їх число навіть більше].

Світський історичний запис, що докладно описує знищення Тиру Олександром Македонським, точно збігається з пророцтвом Єзекіїла в тому, що станеться з його будівельними матеріалами. Як він і передбачив, каміння, деревина та ґрунт материкового міста були викинуті в море під час безпрецедентної воєнної кампанії. Щоб Єзекіїл міг точно «вгадати» таку ситуацію, він мав би вивести закони ймовірності за межі абсурду. Але його точне представлення фактів є видатним і дивовижним доказом божественного натхнення, що стоїть за його посланням.

ДОДАТКОВІ АСПЕКТИ ПРОРОЦТВА ПРО ТИР

Одним із найбільш суперечливих аспектів пророцтва Єзекіїла є твердження про те, що місто «не буде більше збудоване» (26:14) і його більше «немає навіки» (28:19). Скептики вказують на сучасний Тир і припускають, що ці заяви не справдилися. Існує кілька можливих рішень цієї уявної проблеми. По-перше, основна частина пророцтва Єзекіїла могла стосувалася материкового Тира, місцезнаходження якого, швидше за все, було втрачено назавжди, будучи поховано під водами Середземного моря. Це рішення має кілька переваг.

У книзі Джорджа Девіса «Здійснені пророцтва, які підтверджують істинність Біблії» є фото сирійських рибалок, під яким стоїть такий підпис: «Сирійські рибалки розтягують свої сіті на ймовірному місці розташування стародавнього Тиру, який загинув, як і передрікав пророк»[23]. Катценштейн у своїй монументальній праці про Тир згадує кілька стародавніх джерел, в яких ішлося про розташування «Старого Тиру». Він пише: «Пізніше це місто було розібрано по камінчику Олександром Македонським під час його знаменитої облоги Тира і **повністю зникло зі зміною берегової лінії**, спричиненою збудованою дамбою та намивними осадами, які перетворили Тир на півострів»[24].

Цілком імовірно, що конкретне місцезнаходження стародавнього Тиру неможливо визначити, адже місто залишалося похованим під піском і водою протягом останніх 2500 років. Є чимало підстав вважати, що у пророцтві йшлося про материкове місто, з огляду на багато аспектів цього пророцтва. Саме на це материкове місто цар Навуходоносор спрямував найбільшу увагу та вжив руйнівних заходів, описаних в Єзекіїла 26:8–11. Крім того, саме материкове місто повністю знищив Олександр Македонський і кинув його каміння в море, щоб побудувати насип до острівного міста. Катценштейн також зазначив, що за припущенням Х. Л. Ґінсберга назву «Великий Тир» було дано материковому місту, тоді як острівне місто називалося «Малий Тир». Далі він звернув увагу на 2 Самуїла 24:7, де згадується «тирська твердиня», і прокоментував, що це «може стосуватися "Старого Тиру" або материкового міста»[25].

Крім ідеї про те, що основна частина пророцтва стосувалася материкового міста, існують інші можливі рішення, які цілком відповідають критеріям, згідно з якими Тир «не буде більше збудований» і його «немає навіки». Хоча зараз на острові й існує місто, але воно не є

«відбудованим» Тиром і окрім свого розташування не має реального зв'язку з містом, засудженим Єзекіїлем. Якщо детальніше простежити історію Тира, то стає очевидним, що навіть давнє острівне місто Тир було повністю знищене. Приблизно в 193 році нашої ери «Тир був пограбований і спалений після страшної різанини його мншканців»[26]. Приблизно в 1085 році нашої ери єгиптянам «вдалось обмежити Тир, який протягом багатьох років був практично незалежним»[27]. Знову ж таки, близько 1098 року візир Єгипту «увійшов у місто і винищив велику кількість людей»[28]. Крім того, місто було взято в облогу в 1111 році нашої ери та знову в квітні 1124 року. Приблизно в 1155 році єгиптяни увійшли в Тир, «зробивши набіг з вогнем і мечем… і забрали багато в'язнів і здобичі»[29]. На додаток до воєнних кампаній проти міста, його розбили принаймні два сильні землетруси, один з яких «зруйнував стіну, що оточувала місто»[30].

Беручи до уваги ці події, стає очевидно, що багато народів продовжували виступати проти острівного міста, що воно неодноразово було знищено і зрештою стало місцем для рибальства, тим самим здійснивши передбачення Єзекіїла про «сушильню для сітей». Крім того, очевидно, що численні періоди руйнування та відбудови міста вже давно поховали під пісками часу стародавнє фінікійське місто, яке Єзекіїл засудив у своєму пророцтві. У Колумбійській енциклопедії під статтею про Тир зазначено: «Головні руїни міста сьогодні – це руїни будівель, зведених хрестоносцями. Є деякі залишки з греко-римського періоду, але **всі руїни, що залишили по собі фінікійці, лежать під нинішнім містом**»[31]. Щодо теперішнього стану Тиру, інші джерела зазначають, що «безперервне заселення міста обмежило розкопки візантійських і римських культурних шарів, тож **інформація про фінікійське місто** походить лише з документальних джерел»[32]. Інший звіт підтвердив: «Знайдені останки належать до після-фінікійських греко-римських часів, часів хрестоносців, арабських і візантійських часів… **Будь-які сліди фінікійського міста** були або давно знищені, або залишилися похованими під сьогоднішнім містом»[33]. Таким чином, єдиний зв'язок теперішнього міста з давнім містом за днів Єзекіїла, – це приблизне розташування, а теперішні будівлі, вулиці та інші об'єкти міста не є будь-яким реальним способом «перебудованими» версіями оригінального міста. Навіть якщо пророцтво Єзекіїла поширювалося як на острівне, так і на материкове місто, можна стверджувати, що руїни, які лежать під теперішнім містом, так і не були «відбудовані».

КОЛИ ПРОРОКУВАВ ЄЗЕКІЇЛ?

Дехто ставить під сумнів дату написання Книги Єзекіїла через дивовижну точність пророцтва про Тир. Проте в самій книзі багато деталей наводять на думку, що вона була написана пророком саме в той час, про який заявляє. То коли Єзекіїл написав свої писання? Барфілд зазначив, що, окрім віри в неможливість надприродного одкровення, «жодні докази не підтверджують тезу про те, що передбачення Єзекіїла були написані пізніше 400 року до н.е. Крім того, у самій книзі (1:1; 8:1; 33:1; 40:1–4) стверджується, що вона була написана пророком десь у шостому столітті до нашої ери, і Йосип Флавій датує написання книги пророком протягом цього періоду»[34]. Крім того, Книга Єзекіїла була включена до Септуагінти, яка стала «найпершою доступною версією писань Старого Заповіту» – перекладом з єврейської на грецьку, який був «здійснений в Александрії в третьому столітті до християнської ери»[35].

Саймон Грінліф, відомий юрист, який зіграв важливу роль у заснуванні Гарвардської школи права та написав «Трактат про право доказів», уважно вивчив кілька біблійних документів, застосувавши до них процедури, які практикуються в суді. Він зазначив один із головних законів щодо стародавніх документів: «Кожен очевидно давній документ, який надходить із належного сховища чи зберігання та не має на своїй зовнішній стороні жодних явних слідів підробки, закон вважає справжнім і покладає на протилежну сторону справу доведення протилежного». Потім він зазначив, що «саме така ситуація зі Святим Письмом. Воно використовувалося в церкві з незапам'ятних часів, і, отже, знаходиться саме там, де його слід шукати»[36]. Зокрема, це

стосується писань пророка Єзекіїла. Якщо пророк написав їх у VI столітті до н.е. його книга знаходиться саме там, де вона й повинна бути, перекладена в Септуагінті приблизно в 250 році до н.е., і Йосип Флавій приблизно в 90 році нашої ери зазначив, що вона належить до відповідного періоду.

Крім того, богослови практично одностайно визнавали автентичність Книги Єзекіїла та оригінальну дату її написання протягом майже 1900 років. Поважні гебраїсти кінця XIX століття Кейл і Деліч прокоментували це так: «Сьогодні справжність пророцтв Єзекіїла одностайно визнається всіма критиками. Більше того, немає жодного сумніву в тому, що їх запис і редагування в переданому нам Писанні були зроблені самим пророком»[37]. Дійсно, як зазначив Арчер, жодних серйозних заперечень проти цілісності книги навіть не висувалося до 1924 року[38].

РОЗГЛЯД ЗАПЕРЕЧЕНЬ ПРОТИ АВТЕНТИЧНОСТІ КНИГИ ЄЗЕКІЇЛА

Як зазначив Грінліф, справа доведення своїх аргументів покладається на тих, хто виступає проти автентичності Книги Єзекіїла. Проте, вони не лише не довели цього, але й висунули слабкі припущення, засновані на нібито внутрішніх невідповідностях. По-перше, ці критики припустили, що книга не могла бути написана однією людиною, оскільки деякі розділи в ній містять описи загибелі та руйнування, тоді як інші лунають надією та визволенням. Ця уявна невідповідність базується на суто суб'єктивних міркуваннях і тому є слабким аргументом. Не існує жодної причини, яка б забороняла одному автору висвітлювати обидві теми. Насправді, практично всі старозавітні пророки виголошували вирок Божому народу та/або сусіднім з ним народам, за яким слідували слова надії та майбутнього відновлення, якщо люди покаються. Такий висновок можливий лише за умови упередженого ставлення до Святого Письма[39].

Друге заперечення проти цілісності Книги Єзекіїла має не більше ваги, ніж перше. Другий «доказ» уявної неавтентичності книги ґрунтується на тому, що в деяких розділах Єзекіїл, здається, є очевидцем подій, які відбуваються в Палестині, в той же час стверджуючи, що пише з Вавилона. На це заперечення можна дати дві відповіді: по-перше, цілком можливо і доволі вірогідно, що новини поширювалися від ізраїльтян, які все ще залишалися вільними в Палестині, до їх полонених родичів у Вавилоні. По-друге, що більш імовірно, якщо Єзекіїл був під Божественним натхненням, він міг би знати про події в Палестині, яких він сам і не бачив. Беручи до уваги пророцтво про Тир, стає зрозуміло, що Єзекіїл дійсно отримав одкровення, яке дозволило йому повідомити про події, яких він не бачив і які ще тільки мали відбутися.

Третє заперечення проти автентичності Книги Єзекіїла насправді виявляється радше перевіркою її цілісності. Видатний і шанований археолог В.Ф. Олбрайт зазначив, що один із «головних аргументів С.С. Торрі проти автентичності пророцтва» (Єзекіїла) був той факт, що Єзекіїл датує події «роками полону Єгоякіна»[40]. Нібито Єгоякіна не могли називати «царем», оскільки він був полонений в іншій країні й більше не царював у своїй. Цей аргумент заслуговував на увагу десь до 1940 року, коли були знайдені вавилонські таблички з клинописним написом, в якому вавилонці посилалися на Єгоякіна як на царя Юди, хоча він і був у полоні. На завершення Олбрайт сказав: «Таке незвичайне датування в писаннях Єзекіїла є далеко не ознакою того, що книга не є автентичною; навпаки, воно доводить її автентичність у найяскравіший спосіб»[41].

Сучасні критики не витримали покладеної на них справи надання доказів, які б дискредитували цілісність і автентичність Книги Єзекіїла. Усі їхні теорії та припущення, які нібито ставлять під сумнів єдність і цілісність цієї книги, є непереконливими. Найбільш переконливою є традиційна точка зору, за якою Єзекіїл є давно визнаним єврейським пророком, який жив у VI столітті до н.е., та автором однойменної книги Старого Заповіту.

ВИСНОВОК

Пророцтва Єзекіїла були настільки точними, що скептики не могли не висунути ідею про пізнішу дату їх написання. Однак немає доказів, які б підтверджували таку пізнішу дату, і визнання точності пророцтв Єзекіїла є незаперечним доказом Божественного натхнення пророка. Своїм проникливим поглядом, який може бути притаманним тільки Божеству, Господь

заглянув на сотні років у майбутнє і наказав Єзекіїлу, що саме писати, щоб у наступні століття після виголошення пророцтв при будь-якому чесному вивчені історії не можна було заперечити виконання кожної деталі цих пророцтв. «Коли збудеться слово пророка, то пізнають пророка, якого послав Господь у правді» (Єремії 28:9). Точні пророцтва Єзекіїла додають іще один беззаперечний доказ того факту, що «все Писання натхнене Богом» (2 Тимофія 3:16).

27:6 аЗахідні землі, особливо Кіпр.

[27:11] У своїх описах барельєфів Куюнджіка сер Остен Лейярд зазначив характерні риси щитів, розвішаних на стінах замків морських народів, – ще одне підтвердження історичності біблійних посилань на найдрібніші деталі античності[42].

[28:15] Якщо Єзекіїл мав повідомити царя Тиру, що він був створений досконалим (що відбулося під час зачаття в утробі матері) і що в якийсь момент після цього в ньому було виявлено беззаконня, тоді він, як і всі інші люди, народився безгрішним і став грішним, коли вирішив вчинити гріх. Навіть Адам зробив особистий вибір згрішити. Кальвіністські доктрини первородного гріха та повної розбещеності роблять людей тваринами або роботами, позбавляючи їх волевиявлення та права самостійно вирішувати чи слухатися Бога. Атеїзм також стверджує, що людям бракує здатності проявляти свободу волі, оскільки вони є лише продуктом еволюційних сил і складаються лише з хімічних речовин. І кальвінізм, і атеїзм суперечать і завдають шкоди самій природі як Бога, так і людини, повністю підриваючи Божественний план спасіння. Цей вірш також означає, що аборт означає вбивство дитини.

29:3 аАбо *моєю є ріка*, тобто Ніл

29:5 аЗа масоретським текстом, Септуагінтою і Вульгатою; в деяких єврейських манускриптах і Таргумі – *будеш похований*.

29:7 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в Септуагінті та Вульгаті – *руку*.

29:10 аАбо *башти*

30:13 аТобто, давнього Мемфісу

30:14 аТобто, давні Фіви

30:15 аТобто, давній Пелузій

30:17 аТобто, давнього Она (Геліополіса)

30:18 аЗа багатьма єврейськими манускриптами, Біблією Бомберга, Септуагінтою, сирійськими перекладами, Таргумом і Вульгатою; в масоретському тексті – *буде утриманий*.

31:8 аЄвр. *армон*

[34:23] Месіанське пророцтво про Ісуса, Доброго Пастиря (Івана 10:11; Євреїв 13:20; 1 Петра 2:25; 5:4; Об’явлення 5:4).

[36:1 і далі] Деякі філософські школи навчають, що останні розділи Книги Єзекіїла стосуються останніх часів, коли Ісус нібито повернеться на землю після періоду великої скорботи, припинить битву Армаґедона і започаткує буквальні 1000 років миру, царюючи на престолі в Єрусалимі. Однак це неправильне тлумачення. Ці розділи просто вказують на повернення євреїв до Палестини після вавилонського полону і висловлюють очікування остаточного Царства, яке мало прийти з Христом, і встановлення Його Церкви (Дії 2). Більше про це дивіться на стор. 8 коментарів до Захарії, стор. 32 коментарів до Матвія, стор. 21 коментарів до Римлян, стор. 2 коментарів до 1 Солунян, стор. 15 і 18 коментарів до Об’явлення.

[37:15–28] Ці вірші стосуються приходу Христа в першому столітті нашої ери. Уважно прочитайте Івана 10:11–16, а потім перегляньте таблицю:

Обітниці Ізраїлю виконані	
Єзекіїла 37:15–28	**Івана 10:11–16**
«один народ»	
«один цар»	Христос
«Давид» ⟷	Його Церква
«один пастух»	Його завіт
«одне стадо»	Християнство
«завіт»	

38:2 аВ Таргумі, Вульгаті та Аквілі – *верховного володаря* (також у вірші 3).

[38:1 і далі] У розділах 38 і 39 часто згадується про Ґоґа і Маґоґа. Ці імена символізують давніх ворогів Ізраїлю, які мали бути покарані за протидію Божому народу.

39:1 аВ Таргумі, Вульгаті та Аквілі – *верховного володаря.*

[40:1 і далі] Підсумовуючи своє дослідження останніх розділів Книги Єзекіїла (від 40 до 48), один богослов написав: «Увесь цей опис не мав на меті знайти своє чітке й формальне виповнення ані в єврейські, ані в християнські часи, але був грандіозним, мудрованим символом добра, яке Бог приготував для Своєї Церкви, особливо під час майбутнього розповсюдження євангелія»[43]. Ці розділи не стосуються майбутнього тисячолітнього царювання Ісуса на землі, адже ця доктрина підриває велич і критичну важливість Церкви, яку Христос заснував у першому столітті нашої ери, як це описано в 2-му розділі Книги Дії. Дивіться також матеріал на стор. 18 коментарів до Об’явлення.

40:44 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в Септуагінті – *південної.*

41:1 аЄвр. *хейкал*, головна частина храму, яка іноді називається *святилище* (пор. Вихід 26:33)

41:17 аТут *святе святих*

42:16 аПорівняйте з 40:5

43:3 аВ деяких єврейських манускриптах і Вульгаті – *Він*.

45:5 аЗа масоретським текстом, Таргумом і Вульгатою; в Септуагінті – *на володіння, міста проживання*.

47:19 аЄвр. *Негев*

48:28 аЄвр. *Негева*

48:35 аЄвр. *ЙХВХ Шамма*

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ

1. Christopher Hitchens (2007), *god Is Not Great: How Religion Poisons Everything* (New York: The Twelve).
2. Там само, стор. 99.
3. Richard Dawkins (2006), *The God Delusion* (New York: Houghton Mifflin).
4. Kyle Butt (2004), "Do Children Inherit the Sins of the Parents?" http://apologeticspress.org/articles/2543.
5. Kyle Butt (2003), "Do Babies Go To Hell When They Die?" http://www.apologeticspress.org/apcontent.aspx?category=13&article=1201.
6. Joseph Free and Howard Vos (1992), *Archaeology and Bible History* (Grand Rapids, MI: Zondervan), стор. 194.
7. Herodotus (1972 reprint), *The Histories*, trans. Aubrey De Selincourt (London: Penguin), стор. i.
8. Там само, стор. 2:44.
9. Wallace Fleming (1966), *The History of Tyre* (New York: AMS Press), стор. 4.
10. Quintus Curtius Rufus (2001), *The History of Alexander*, trans. John Yardley (New York: Penguin), 4.2.8.
11. Там само, 4.2.9.
12. Flavius Josephus (1987), *The Life and Works of Flavius Josephus: Against Apion*, trans. William Whitson (Peabody, MA: Hendrickson), 1.21.
13. Fleming, стор. 45.
14. Farrell Till (no date), "Prophecies: Imaginary and Unfulfilled," http://www.infidels.org/library/modern/farrell_till/prophecy.html.
15. Fleming, стор. 47.
16. Там само, стор. 52.
17. Diodorus Siculus (1963), *Library of History*, trans. C. Bradford Welles (Cambridge, MA: Harvard University Press), 17:40-46.
18. Там само, 17:40.
19. Rufus, 4.2.18.
20. Fleming, стор. 56.
21. Rufus, 4.3.10.
22. Siculus, 17:46.
23. George Davis (1931), *Fulfilled Prophecies that Prove the Bible* (Philadelphia, PA: Million Testaments Campaign), стор. 11.
24. Jacob Katzenstein (1973), *The History of Tyre* (Jerusalem: The Schocken Institute for Jewish Research), стор. 15.
25. Там само, стор. 20.
26. Fleming, стор. 73.
27. Там само, стор. 85.
28. Там само, стор. 88.
29. Там само, стор. 90,95,101.
30. Там само, стор. 115.
31. "Tyre" (2006), *Columbia Encyclopedia*, http://yahooligans.yahoo.com/reference/encyclopedia/entry?id=48355.
32. "Ancient Tyre (Sour)" (no date), http://ancientneareast.tripod.com/Tyre.html.
33. "Ancient Phoenicia" (no date), http://gorp.away.com/gorp/location/africa/phonici5.htm.
34. Kenny Barfield (1995), *The Prophet Motive* (Nashville, TN: Gospel Advocate), стор. 98.
35. *Septuagint* (1998 reprint), (Peabody, MA: Hendrickson), стор. i.
36. Simon Greenleaf (1995), *The Testimony of the Evangelists* (Grand Rapids, MI: Kregel Classics), стор. 16-17.
37. C.F. Keil and F. Delitzsch (1982 reprint), *Commentary on the Old Testament—Ezekiel and Daniel* (Grand Rapids, MI: Eerdmans), 9:16.
38. Gleason Archer Jr. (1974), *A Survey of Old Testament Introduction* (Chicago, IL: Moody), revised edition, стор. 369.
39. Dave Miller (1995), "Introduction to Ezekiel," *Major Lessons from the Major Prophets*, ed. B.J. Clarke, (Pulaski, TN: Sain Publications), стор. 138.
40. W.F. Albright (1948), "The Old Testament and Archaeology," *Old Testament Commentary*, ed. Herbert Alleman and Elmer Flack (Philadelphia, PA: Muhlenberg Press), стор. 164.
41. Там само, стор. 165.
42. Sir Austen Layard (1849), *Nineveh and Its Remains* (London: J. Murray), 2:388.
43. Wilhelm Schroder (1876), *The Book of the Prophet Ezekiel*, trans. and ed. Patrick Fairbairn (New York: Charles Scribner's Sons), стор. 440.